

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Becoming Being: On Parmenides' Transformative Philosophy.
Robbiano, C.

Citation

Robbiano, C. (2005, June 29). *Becoming Being: On Parmenides' Transformative Philosophy*. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/2713>

Version: Corrected Publisher's Version

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/2713>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

SAMENVATTING

HET ZIJN WORDEN. OVER PARMENIDES' TRANSFORMATIEVE FILOSOFIE

Deze studie richt zich op de manier waarop Parmenides' gedicht zijn gehoor helpt om inzicht in het zijn te krijgen. Ik toon aan dat in het gedicht veel meer te vinden is dan de beschrijving van het zijn als ongeboren, onveranderlijk, homogeen en voltooid. In Hoofdstuk Eén leg ik uit dat veel aandacht door Parmenides is geschonken aan de rol van de mens die de waarheid zoekt en die, in deze zoektocht, begeleid moet worden. Het gedicht wekt interesse voor de thema's die aangekaart zullen worden, presenteert die als waardevol, schept verwachtingen bij het gehoor en corrigeert die, laat het gehoor twijfelen over zijn opvattingen en zekerheden, over zij doeleinden en methoden voor het vinden van kennis en waarheid, en stelt een nieuwe methode en een nieuw doel voor. Het gedicht biedt geen gegevens die het gehoor uit zijn hoofd kan leren, maar moedigt het gehoor aan om een kritische houding te vormen tegenover bepaalde gangbare opvattingen en manieren om onderzoek te verrichten en begeleidt het gehoor in een zoektocht naar de waarheid. Deze waarheid blijkt transformatief te zijn: de nieuwe manier van denken en van kijken naar de werkelijkheid vraagt en veroorzaakt een verandering in het gehoor.

Deze nieuwe lezing van het gedicht biedt ook een oplossing voor veel traditionele interpretatieproblemen, zoals Parmenides' gebruik van dactylische hexameters, de relaties tussen *alêtheia* en *doxa*, de paradoxen van Parmenides' monisme en de plaats van het niet-zijn in Parmenides' filosofie.

Een van de belangrijkste methodologische punten van het gedicht van Parmenides is de polemieek tegen onderzoekvormen die het niet-zijn hanteren. Niet-zijn is wat de stervelingen verhindert om de waarheid te bereiken. Het gehoor wordt aangemoedigd om het oog te richten op wat stabiel is en niet verandert, en te beseffen dat als het het niet-zijn in zijn theorieën toelaat, die theorieën nooit betrouwbaar zullen zijn.

Parmenides biedt niet aan zijn gehoor een theorie van het universum of van de werkelijkheid, die het uit zijn hoofd moet leren. Veeleer moet het gehoor proberen een inzicht in de werkelijkheid te krijgen dat het in filosofen, in wijzen en misschien in *ware* mensen kan veranderen.

Het onverschrokken hart van de waarheid (B1, 28) verwijst zowel naar het zijn, dat de onveranderlijke kern van de werkelijkheid is, als naar de onverschrokken mens die

onmiddellijk inzicht in het zijn heeft. Vanuit het perspectief van de waarheid is er geen verschil, geen afstand of geen bemiddeling mogelijk of nodig tussen het subject en het object van kennis. Wie dat perspectief bereikt, wordt, als het ware, het zijn.

In dit boek poog ik een antwoord te geven op de volgende vragen: wat is Parmenides' methode in het begeleiden van zijn gehoor naar de waarheid? Wat moet het gehoor doen om tot de waarheid te komen? Hoe verandert het gedicht de manier waarop het gehoor kijkt zowel naar de werkelijkheid als naar de eigen manier om kennis te verkrijgen? Welke traditionele kaders, afkomstig uit bijvoorbeeld literatuur of religie, kunnen het gehoor helpen om optimaal gebruik te maken van de begeleiding die het gedicht aanbiedt? Zijn er aanwijzingen in het gedicht te vinden over de kenmerken van de mens die de waarheid heeft gevonden?

Op de vraag over Parmenides' methode om invloed uit te oefenen op de manier van kijken van zijn gehoor heb ik een complex antwoord gegeven, door aan elk van de volgende punten een hoofdstuk te wijden: het gedicht gebruikt en manipuleert traditionele kaders; toont een protagonist met wie het gehoor zich kan identificeren en die ze kunnen imiteren; het verklaart waarom traditionele verklaringen van het universum hebben gefaald in het vinden van de waarheid en helpt het gehoor om traditionele manieren van aanpak te beoordelen en de verleiding te weerstaan om inzicht te zoeken door middel van zulke methoden; door middel van beelden van beweging en onbeweeglijkheid helpt het gedicht zijn gehoor om de aard van zijn onderneming te begrijpen en geeft het hints over de eigen *state of mind* van het gehoor als het zijn doel bereikt; door middel van beelden van interne en externe grenzen helpt het gedicht het gehoor om het object van onderzoek en de eigen relatie daarmee te vatten; het verduidelijkt de fundamentele van de beste traditionele theorieën (*doxai*) van het universum en legt hun gebrek aan betrouwbaarheid maar tegelijkertijd hun geschiktheid voor hun doel uit.

In Hoofdstuk Twee, *Epische Verwachtingen van Transformatieve Waarheid*, analyseer ik de verwachtingen die samenhangen met het genre van Parmenides' gedicht, dat geschreven is in het metrum van het epos. Ik onderzoek of en hoe het gedicht aan die verwachtingen voldoet. Dit is een voorbeeld van een strategie die het gedicht vaak hanteert, namelijk om traditionele verwachtingshorizonten op te roepen, die vervolgens deels vervuld worden

en deels gefrustreerd. Op deze manier trekt het gedicht aan de ene kant de aandacht van het gehoor, en helpt het aan de andere kant om, vanuit vertrouwde kaders, nieuwe begrippen, categorieën en manieren te vormen om naar de werkelijkheid te kijken. Een episch kader doet vermoeden dat er belangrijke thema's aangekaart zullen worden en dat die thema's gerelateerd zullen blijken aan waarheid en opvoeding. Parmenides biedt zijn gehoor een waarheid aan die verschillend is van die van Homerus, Hesiodus en Xenophanes, maar die, zoals die van hen, een impact kan hebben op het leven van het gehoor. Ook een filosofische waarheid, net zoals een waarheid die afkomstig is van *wisdom literature*, beoogt in de oudheid vaak om een impact op het gehoor te hebben.

Epische waarheid is traditioneel het voorrecht van de goden, die haar soms aan speciale mensen openbaarden zoals dichters en zieners. Voor die speciale mensen was dan de waarheid niet (alleen) de inhoud van een waar verhaal maar een manier van zijn, een speciale gave die hen als mensen kenmerkte. Parmenides' revolutie bestaat in het presenteren van een godin die aan een reiziger, met wie men zich kan identificeren, leert hoe men een reis kan ondernemen naar die waarheid, die volgens de archaische antropologie buiten de bereik zou zijn van normale mensen. De waarheid, de *alêtheia*, die het gehoor van het gedicht kan vinden als ze de aanwijzingen van de godin volgen, is iets met een *atremes* hart (B1, 29): een stabiel, rustig, vredig hart. Deze uitdrukking kan ook suggereren dat men, als men de waarheid bereikt, zelf zo'n toestand zal bereiken: stabiel, rustig en vredig. Als we B3 'begrijpen is hetzelfde als zijn' in dit licht interpreteren kunnen we daarin nog een aanwijzing hiervoor vinden: het gedicht van Parmenides biedt het gehoor niet een waarheid aan van ware feiten of proposities, maar de instrumenten om hun geest homogeen te maken met de waarheid, wat kan resulteren in een onverschrokken 'state of mind', die ook de scheiding van subject en object voorbij is.

In Hoofdstuk Drie, *Protagonist Worden*, kijk ik naar de protagonist van het gedicht van Parmenides, die een reiziger is met wie het gehoor zich kan identificeren, en ook naar de mechanismen in het prooimion die deze identificatie bevorderen: de reiziger wordt in positieve termen beschreven, focaliseert het verhaal van zijn reis, en vertelt het verhaal in de eerste persoon enkelvoud. Het gebruik van de eerste persoon enkelvoud resulteert ook in de *fictie van autobiografie*, die het gehoor aanspoort om de reiziger met de gezaghebbende dichter te identificeren, wiens gezag de wens scheidt om hem te imiteren.

Intern en extern gehoor zijn dan bereid om als leerling-filosofen onder de leiding van de godin op zoek te gaan naar inzicht in de waarheid en in de opvatting van de stervelingen.

Identificatie met de protagonist wordt verder bevorderd door het vleierende portret dat de godin van de reiziger schetst. Door haar intern gehoor te typeren als speciaal, als iemand die haar begeleiding verdient, als iemand die mag komen daar waar normale stervelingen niet mogen komen, moedigt ze intern en extern gehoor aan om hun best te doen om haar adviezen te volgen. Door middel van dit portret scheidt het gedicht een nieuw type mens met een nieuw potentieel en nieuwe taken. Het is de taak van deze nieuwe mens om een zoektocht te beginnen op weg naar *alêtheia* en *doxai*. Deze taak is uitgedrukt door de godin d.m.v. het woord *chreô* in B1, 28. *Chrê*-woorden drukken ook in andere passages eisen of voorwaarden uit waaraan de leerling-filosoof moet voldoen. Dit zijn de eisen verbonden aan het eerste perspectief dat het gedicht presenteert, het perspectief van de waarheid. Ook aan het andere perspectief, dat van de opvattingen, zijn er (andere) voorwaarden verbonden. *Chrê*-woorden drukken geen absolute noodzakelijkheid uit, maar een relatieve noodzaak. Sowieso kan men voorwaarden en eisen negeren. Maar belangrijker is dat de noodzaak uitgedrukt door *chrê*-woorden relatief is, want zij geldt ofwel alleen voor een bepaalde type mens, ofwel alleen binnen een bepaald systeem of perspectief, of in een bepaalde situatie. De eerste voorwaarde om verder te kunnen gaan is dat men een keuze maakt tussen de wegen van B2, die ik interpreteer als twee perspectieven, d.w.z. twee verschillende manieren om naar de werkelijkheid te kijken, om onderzoek te doen en om te proberen om tot inzicht te komen. Het eerste perspectief is vrij van het niet-zijn dat elke theorie onbetrouwbaar maakt. Vertrouwen (*peithô*, B2, 3) is een kenmerk van de eerste weg, terwijl de tweede is gekenmerkt door gebrek aan informatie (*panapeuthes*, B2, 5). Deze karakterisering suggereren dat de weg ook een manier van leven en van zijn van het subject kan aanduiden. Deels in dit hoofdstuk deels in het volgende onderzoek ik de manieren waarop de godin haar gehoor probeert te overtuigen om niet voor de tweede weg, die niet naar de waarheid kan leiden, te kiezen.

In Hoofdstuk Vier, *Verleiding Weerstaan*, laat ik zien hoe de godin haar gehoor overtuigt om de eerste weg te volgen door de andere weg in een slecht licht te brengen. De vraag of de godin zich tegen één of twee verkeerde wegen verzet wordt behandeld. De bezwaren tegen de conjectuur <*eirgô*> (B6, 3) die de indruk geeft dat er sprake is van een derde weg,

en tegen de alternatieve conjecturen (verschillende vormen van *archô*), worden besproken. Ik laat de vraag over de conjectuur open, en laat zien dat de hoeveelheid wegen die de godin afraadt om te volgen als wegen naar inzicht, niet wezenlijk is, aangezien haar bezwaar ertegen altijd hetzelfde is: ze doen een beroep op het niet-zijn. Zoals de godin duidelijk maakt in B2, 6-8: men heeft geen kans om op de weg dat-niet-is het doel van de queeste te bereiken: wat niet is (of hoe iets niet is) is onmogelijk om te onderkennen, en het is ook onmogelijk om anderen in staat te stellen om te onderkennen hoe het niet-zijn is. Het is dus niet aan te raden om die weg als weg naar de waarheid te volgen, want over het niet-zijn kan men alleen maar opvattingen hebben. Desalniettemin is het *niet onmogelijk* om die weg te volgen: veel mensen doen dat zonder te weten dat ze nooit hun doel – waarheid, inzicht – zullen bereiken.

De godin schetst vervolgens een portret van deze mensen die de tweede weg (of in ieder geval een van de wegen die met het niet-zijn te maken hebben) volgen zonder te weten dat ze nooit hun doel zullen bereiken. Die mensen kunnen geen keuzen maken, halen doeleinden door elkaar en proberen iets te bereiken met instrumenten die voor andere zoektochten zijn bedoeld: de waarheid over wat stabiel en betrouwbaar is kan men niet vinden door middel van *polumathiê* of door vooronderstellingen over een *archê* die in allerlei dingen verandert.

De strategieën die de godin gebruikt van B2 tot en met B7 kunnen beschouwd worden als een *elenchos*, d.w.z. een argumentatie, die, in dit geval, iets (of iemand) wil weerleggen. De godin refereert inderdaad met dit woord (B7, 5) aan wat ze tot op dat moment heeft gezegd. Ook de argumentatie van B8 kan men o.a. als weerleggingen zien van de traditionele manieren om het universum te verklaren: kosmogonieën, theorieën van differentiatie en verandering, en theorieën over de ontwikkeling van het universum. In al deze theorieën speelt het niet-zijn een rol en dat maakt deze theorieën onbetrouwbaar. Deze weerleggingen ontmaskeren al deze theorieën van de dichters en de vroege wetenschappers door te bewijzen dat ze niet in staat zijn om mensen tot de waarheid te brengen.

De laatste van deze weerleggingen, namelijk die tegen de theorieën die ontwikkeling aan het universum toekennen, en daarmee ook een gebrek dat deze ontwikkeling zou moeten overstijgen, leidt tot een belangrijke ontdekking. Als het zijn niet gebrekkig is dan mist het een *mind* (*nous*) ook niet. Als het subject dit met zijn *mind* onderkent, dan is zijn

mind ook één geworden met het zijn. Maar voordat het subject de situatie kan begrijpen waarin hij zich zal bevinden als hij (of zijn *mind*) zijn doel heeft bereikt, moet hij begrijpen hoe hij daar kan komen.

Dit is het onderwerp van Hoofdstuk Vijf, *Beweging naar het zijn en onbeweeglijkheid*, waarin ik onderzoek hoe de godin haar gehoor helpt om zijn eigen reis en vorderingen in de richting van het doel d.m.v. beelden van beweging te visualiseren; en in de tweede plaats om het soort onbeweeglijkheid te begrijpen die het met het zijn zal delen als het gehoor zijn doel bereikt. Vanaf het prooimion zorgt de godin ervoor dat de toehoorders genoeg motivatie hebben en dat ze in staat zijn om van haar begeleiding te profiteren. De godin helpt hen in B8 d.m.v. van *sêmata*, die haar gehoor zullen helpen als ze in staat zijn om die te interpreteren. Terwijl de *sêmata* die traditionele goden aan stervelingen geven, meestal uit vogels bestaan, of uit bliksems, dromen of orakels, geeft Parmenides' godin argumentaties. Ook deze kan men op verschillende manieren interpreteren, zoals andere *sêmata*. Volgens een interpretatie die de godin zelf al aankondigt aan het begin van B8, drukken die *sêmata* de kenmerken van het zijn uit; maar in B8 zijn er andere lagen en mogelijke interpretaties aanwezig. Een ervan hebben we in Hoofdstuk Vier gezien: de godin biedt weerleggingen aan van traditionele theorieën. Een andere laag van interpretatie laat ik in Hoofdstuk Vijf zien; ik suggereer namelijk dat de godin hints geeft over het menselijke wezen dat de waarheid heeft gevonden. Ik laat bijvoorbeeld zien hoe de onscheidbaarheid van het zijn (B8, 22-25) naar de onscheidbaarheid van subject en object verwijst. Het zijn is niet een object dat daar klaarstaat en wacht tot het subject het begrijpt: het zijn is het resultaat van een bepaalde manier van kijken van het subject, dat naar het gemeenschappelijke en naar het homogene kijkt en daardoor ook voorbij de scheiding tussen subject en object gaat. Deze interpretatie werpt ook licht op het soort monisme dat Parmenides hanteert, namelijk gefocaliseerd monisme. Monisme is het resultaat van een bijzondere manier van kijken, niet een onafhankelijk kenmerk van de werkelijkheid. Deze interpretatie van de onscheidbaarheid van het zijn, maakt ook andere beelden begrijpelijker, zoals het beeld dat het zijn vol is van het zijn (B8, 24). Men kan het zijn om te beginnen visualiseren als verdeeld in twee (kenner en gekende); dan moet men proberen om de twee te visualiseren als aan elkaar vastgemaakt—*mind* vastgebonden aan zijn onderwerp— alsof het ene vol van de ander was. Een andere visualisatie die het

gehoor kan helpen om het *proces* te begrijpen dat leidt tot de eenwording van subject en object, is: 'het zijn nadert het zijn' (B8, 25). Dit beeld, anders onbegrijpelijk, is een beschrijving van het voorlaatste stadium van de reis van de mens (of van zijn *mind*) naar het zijn. Het laatste stadium wordt uitgedrukt in de argumentatie die volgt op dit beeld, namelijk B8, 26-31. Hier wordt gezegd dat de boeien van *anankê* het zijn vastbinden. Dezelfde *anankê* kwam voor in de beschrijving van het dwingende karakter van de keuze van het kennende subject, dat voor de weg dat-is heeft gekozen, en daarom ook is vastgebonden aan het perspectief dat geen ruimte biedt voor een subject gescheiden van zijn object. Andere beelden van schijnbare dubbelheid worden eveneens besproken.

De figuur van *dikê*, die in B8 een taak vergelijkbaar met die van *anankê* uitvoert, wordt behandeld in Hoofdstuk Zes, *Alle grenzen voorbij*. In dit hoofdstuk komen andere beelden aan bod die, al in het prooimion, het gehoor kunnen helpen om inzicht in het zijn te verkrijgen, en om hun eigen relatie met het zijn te begrijpen. Het zijn beelden die aan het gehoor moeten tonen dat grenzen die onmogelijk te overschrijden lijken eigenlijk heel makkelijk te negeren zijn, als men begrijpt dat men, waar men tegengestelden ziet, ook eenheid en continuïteit kan zien. Veel beelden van overschreden grenzen tussen tegengestelden zijn verbonden aan *dikê*. De godin *Dikê* staat voor de Poort van Dag en Nacht (B1, 14) en ze lijkt het evenwicht en de orde van het universum te beschermen door een van de belangrijkste grenzen te bewaken, die traditioneel zowel Dag en Nacht scheidt als wereld en Onderwereld. Verrassend is dat *Dikê* de Poort opent voor de sterfelijke reiziger en hem toelaat voorbij die grens. Het gehoor begint zich te realiseren dat rechtvaardigheid en balans, of evenwicht in het universum, door deze *Dikê* worden bewaakt *niet* door gebieden en tegengestelden te scheiden, maar juist door grenzen te openen en tegengestelden in contact te brengen. In B8 is de categorie van *Dikê* nog verder opgerekt: de godin verwerpt alle grenzen tussen tegengestelden, ook die tussen Geboorte en Dood. Als consequentie van haar gebaar bestaan geboorte en dood niet meer. Het evenwicht van de kosmos is dan bereikt door al de grenzen open te gooien behalve één. *Dikê* gebruikt een buitengrens om het heelal te beschermen: zij trekt een grens om het zijn heen die het beschermt tegen verandering. Door deze verandering in het beeld van *Dikê* – die door het hele gedicht heen het evenwicht bewaakt door grenzen op een steeds onverwachter manier te managen – kan het gehoor gradueel een beeld krijgen van een

geheel dat in evenwicht is zonder dat tegengestelden gescheiden hoeven te zijn: een homogeen geheel dat het gehoor kan leren onderkennen in de werkelijkheid.

Dood en geboorte, die belemmerd worden door de boeien van *Dikê* (B8, 14), worden tegelijkertijd weggeduwd door *pistis* (overtuiging, geloof, vertrouwen, B8, 12), wat aan de ene kant suggereert dat dood en geboorte niet te vertrouwen zijn, maar ook dat ze overwonnen kunnen worden alleen maar door de overtuiging van het subject zelf: als het subject er niet meer in 'geloof' – of beter als hij leert om niet meer daarop te focussen, maar op de continuïteit die aan gene zijde van dood en geboorte bestaat – pas dan bestaan dood en geboorte echt niet meer.

In dit hoofdstuk kijk ik verder naar hoe de beelden van *dikê* en *moira* het gehoor kunnen helpen om de eigen identiteit met het zijn te begrijpen en te bereiken. Voordat *moira* ter sprake wordt gebracht toont het gedicht aan dat het zijn in geen enkel opzicht gebrekkig is, en dus ook *noein* niet mist. Dit kan geïnterpreteerd worden als een hint dat het zijn een *mind* heeft, en dus gepersonifieerd is, maar ook als een aanwijzing dat het zijn begrijpbaar en begrepen is door het menselijke *noein* dat inzicht in het zijn heeft gekregen. Men kan niet tot dit inzicht komen alleen maar door het luisteren naar de woorden van de godin, die bedoeld zijn om mensen te begeleiden onderweg naar het zijn. Men heeft het zijn nodig: het zijn is nodig als begrip maar ook als doel van de reis van de leerling-filosoof op zoek naar waarheid. Een doel te bereiken dat voorbij elke scheiding is betekent een toestand te bereiken waarin men niet meer van zijn doel is gescheiden.

Als de godin klaar is met haar begeleiding van het gehoor op weg naar het zijn, biedt ze begeleiding om de opvattingen (*doxai*) van de stervelingen te begrijpen, die niet naar de waarheid kunnen leiden. Dit is het thema van Hoofdstuk Zeven, *Tegengestelden en Scheiding*. Opvattingen hebben met het niet-zijn te maken: ze zijn gebaseerd op tegengestelden waarvan elk is wat het andere niet is, en die gebruikt worden om verandering en differentiatie te begrijpen. Deze basering op tegengestelden kan verwijzen zowel naar Heraclitus, als naar de Milesiërs, als naar de *polumatheis*, enz.: al hun benaderingen maken gebruik van het niet-zijn. Desalniettemin wil de godin haar gehoor niet ontwetend laten over kosmologische vraagstukken. Nadat ze het heeft laten beseffen dat theorieën over kosmologische vraagstukken nooit waar en betrouwbaar kunnen zijn, biedt ze het een heel bruikbare theorie aan, die zeker niet betrouwbaar en onfeilbaar is,

maar toch bij haar onderwerp past. Wat belangrijk is is dat het gehoor beseft op welke weg het is en onder welk perspectief het naar de werkelijkheid kijkt. De toehoorders moeten niet in de war raken en het risico lopen om te zijn zoals de dubbelhoofdige stervelingen die de weg van het niet-zijn volgen, terwijl ze wel op zoek naar betrouwbare waarheid zijn. Terwijl men niet tegelijkertijd op twee verschillende transformatieve wegen kan lopen, kan men wel degelijk op één weg zijn en naar de andere kijken: nu eens vanuit één perspectief naar de wereld kijken, en dan weer vanuit een andere perspectief. Ik laat zien hoe de tweede weg het gehoor de mogelijkheid biedt om de wereld als een geordend geheel (*kosmos*) te zien. De tegengestelden fungeren als twee oercategorieën waarop ook de linguïstische systemen zijn gebaseerd, die verantwoordelijk zijn voor selectie en scheiding van verschillenden. Woorden zijn daardoor ook bedrieglijk want ze scheppen de illusie dat de scheiding die ze op de werkelijkheid traceren waar zou zijn en onontkoombaar. Maar het gehoor weet nu dat een andere kijk op de werkelijkheid mogelijk is die het soort scheidingen als dag en nacht, wereld en onderwereld, dood en leven als pure conventie ontmaskert. Daarom zijn de *doxai* aangeboden door de godin nuttig en passend bij hun onderwerp, maar niet betrouwbaar.

Betrouwbaarheid kan alleen maar gevonden worden op de eerste weg: de weg van overtuiging, waarheid, vertrouwen. Dit is de weg van het vertrouwen in het zijn en in de (mogelijkheid) van de eenheid van *noein* en zijn. Men kan deze toestand van vertrouwen bereiken als men naar de strategieën, waarschuwingen, adviezen, beelden en argumentaties van de godin luistert en een inspanning doet om die te interpreteren en te volgen. Om de waarheid te bereiken moet men ook de scheiding tussen subject en object overwinnen: als het subject deze scheiding overstijgt, dan zijn zijn en *noein* één: het subject heeft de waarheid bereikt en is *waar* geworden. Dit is de transformatie die het gedicht beoogt, een transformatie van de manier van kijken van het gehoor en van zijn manier van zijn. Het is een manier van kijken en van zijn die het niet-zijn negeert en die elke scheiding of tegengestelden overstijgt. Als deze transformatie heeft plaatsgevonden, dan is het gehoor (of zijn *mind*) het zijn geworden.